

Partijen houden zich het recht voor om het pad af te sluiten als omstandigheden daartoe aanleiding geven.

Dit is een gezamenlijke uitgave van De vereniging voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Groningen 'Wierde & Dijk' in samenwerking met Stichting Oude Groninger Kerken en Kunstenaarscollectief Andorra.

LANDLOOP

wandelroute

De wandeling voert door een landschap dat 1000 jaar geleden nog tot de Waddenzee behoorde. Men woonde toen op wierden (letterlijk: aarden woonheuvel), gebouwd van kwelderplaggen, mest en afval. Na het jaar 1000 zijn de bewoners dijken gaan aanleggen als bescherming tegen het woeste zee-water. Het voormalige kwelderland kon nu ook bewoond worden. Het aangeslibde land buiten de dijken behoorde toe aan de aanliggende boeren, die het vruchtbare land na verloop van tijd steeds weer inpolderden. Door de uitoefening van dit recht van opstrek werden de landerijen steeds groter. De imposante boerderijen getuigen hier nog van.

De Landloop is verboden voor honden, dit i.v.m. verstoring en besmetting.

U bent te gast op het land van een aantal boeren. U wordt daarom verzocht de aangegeven route te volgen en niet buiten de paden te treden.

Bij 't Houweel is een parkeerplaats. Wilt u deze gebruiken om het (landbouw)verkeer niet te hinderen.

routebeschrijving

Startpunt bij het haventje van Wierhuizen

gewassen

1 Start met informatiebord algemeen

De streek rond het haventje van Wierhuizen noemt men 't Houweel. Hier werd de oude rivier de Hunze, omstreeks het jaar 1000, afgesloten van de zee. Het voormalige klooster 'Oldenclooster' te Kloosterburen had destijds op deze plaats landerijen in de vorm van een houweel, vandaar de naam.

2 In dit deel van de wandeling is veel van de ontstaansgeschiedenis van het land te zien. De begraafplaats Wierhuizen ligt op een wierde, ver zuidelijk liggen nog meer wierden. Noordelijk zijn de dijken en de polders van na 1717. Uit de vorm en richting van de percelen (tot aan de dijk van deze polder) blijkt de geleidelijke landaanwinning uit aanslibbing.

3 Deze stuw, een in steen gemetselde afsluitbare duiker, is aangelegd in 1872 op de plaats waar tot die tijd het stoomgemaal stond. Via deze duiker wordt niet alleen het overtollige regenwater afgevoerd, maar wordt tegenwoordig in het voorjaar en in de zomer ook zoet water de Negenboerenpolder ingelaten om verzilting tegen te gaan.

Dijken bieden bescherming tegen de zee, maar tegen zwaar weer waren deze oude dijken niet altijd bestand. Tijdens de kerstvloed, in 1717, was er een grote dijkdoorbraak. Tijdens de vloed is op deze plaats de dijk

4 doorgebroken. Hierbij is deze kolk ontstaan.

5 De dijk die u het eerst tegenkomt is de middendijk, ook wel de slaper genoemd. Deze dijk beschermd vroeger de bewoners tegen het zeewater. Bij de inpoldering werd een nieuwe zeedijk aangelegd, die de functie van de oude zeedijk overnam. De huidige zeedijk van 1872 wordt ook wel de waker genoemd. Deze is hier in 1981-1982 op Deltahoogte gebracht.

6 Deze polder heet de Negenboerenpolder en is tot stand gekomen in 1872, toen het buitendijkse gebied dat grensde aan negen boerderijen werd ingedijkt. De eigenaren hebben als belanghebbenden aan de inpoldering meebetaald. Aan de oostzijde van de polder is een deel te zien van de opdijk. Deze opdijk sloot de Negenboerenpolder, tot de inpoldering van de naastgelegen Linthorst Homanpolder, aan de oostzijde af.

7 Vanaf de huidige zeedijk kunt u ver uitkijken over de kwelders en het wad. Een kwelder is een niet-ingedijkte aanslibbing, die onder normale omstandigheden niet meer onderloopt bij vloed. Voor afwatering zijn hierin greppels en dwarssloten gegraven. Er is een beweidbaar deel (kwelder) en een

nieuwer deel (aanwas en slikgrond) dat overloopt bij vloed en waar de aanslibbing nog plaatsvindt. Dit deel gaat over in de wadden, die bij eb voor het grootste gedeelte droogvalen.

8 De kwelderwal is een lichte verhoging in het land. Deze verhoging ontstond toen dit nog kwelder was. Wanneer de kwelder onderliep met zeewater bezonken de zwaardere deeltjes eerder dan de lichtere deeltjes. Deze zanddeeltjes vormen een verhoging op de grens van kwelder en zee: de kwelderwal. Vele kwelderwallen lopen in dit gebied oost-west-waarts. Op de verhogingen (kwelderwallen) zijn veel dijken en dorpen gebouwd, zoals het Lintdorp Pieterburen.

Het gevecht tegen het water laat zich niet alleen zien in de dijken. Zoet water voor het vee was van levensbelang.

9 Een dobbe werd door mensen gegraven als drinkplaats voor vee. De juiste diepte was daarbij van groot belang. Werd de dobbe enkele centimeters te diep gegraven, dan was het water zilt.

U loopt vervolgens tussen twee boerderijen door. De boerderij aan de rechterzijde is de geboorteboerderij van Abel en Hylke Dijkstra, die het toeristische wadlopen hebben opgezet. Aanleiding was de bekende tocht over ijsschotsen in de winter van 1962/1963. Aan de linkerzijde ligt de boerderij van Havenga, in Jugendstil gebouwd in 1925, met een in 1983 in Engelse landschapstijl aangelegde tuin.

10 U loopt nu over het oude kerkepad. Een kerkepad was vaak de kortste route over het land naar de kerk, in dit geval Wierhuizen. Door het minimaal twee keer per week te wandelen ontstond er een echt pad. Dit pad is een restant van een langer pad.

11 Aangekomen bij de doorgaande weg gaat u rechtsaf, u komt bij het kerkhof van Wierhuizen. Tijdens de kerstvloed van 1717 werd de kerk zodanig verwoest, dat men later besloot om de resten af te breken. In 2009 is hier het skelet van een kerk gebouwd door kunstenaar Meschac Gaba. Hier staat ook het negentiende-eeuwse baarhuisje, waar vroeger de kleinbehuisde dorpsbewoners hun doden opbaarden. Hierin bevindt zich een mini-museum.

Over de weg loopt u terug naar 't Houweel.

Duur route circa 1,5 uur

Tijdens de landloop treft u verschillende gewassen aan. De plaats waar zij groeien is onder andere afhankelijk van de grondsoort. Ook is rotatie van de gewassen nodig om de verschillende percelen. Anders wordt de grond en het gewas ziek. De lichtere kleigrond leent zich uitstekend voor aardappelen, suikerbieten en wortelen.

Er zijn twee soorten bieten. De wortel van de suikerbiet wordt verwerkt tot suiker, melasse of stroop. De voederbiet wordt minder suiker en wordt gebruikt als veevoeder. In dit gebied wordt suikerbiet geteeld.

De aardappelplant vormt aan haar wortels knollen, dat zijn aardappelen. Er zijn in grote lijnen drie soorten te onderscheiden: de consumptieaardappel, de fabrieksaardappel (die wordt verwerkt tot zetmeel) en pootaardappelen. In dit gebied worden overwegend pootaardappelen verbouwd. Het is een belangrijk exportproduct. Het is uitgangsmateriaal waaruit elders op de wereld consumptie- en fabrieksaardappelen worden geteeld.

Koolzaad herkent u tijdens de bloei aan de prachtige gele kleur van de bloemen. Het zaad van dit gewas bevat veel olie. Deze olie is uitermate geschikt voor consumptie en zelfs voor technische doeleinden. Het wordt onder andere verwerkt tot margarine, brandstof, smeer- en wasmiddelen.

Er zijn veel soorten graan: tarwe, rogge, haver, gerst, spelt en boekweit. Granen worden verbouwd om de korrels. Deze groeien aan het eind van de halm (de stengel) in de vorm van een aar. Bij het dorsen worden de korrels uit de aar gehaald. Het stro dat overblijft wordt onder andere gebruikt in stallen en in de bloembollenteelt voor het onderdekken van de bollen.

Tarwe wordt gezaaid in de herfst (wintertarwe) of in het voorjaar (zomertarwe). Het is een veeleisend gewas, qua grondsoort en bewerking, klimaat en voedingsstoffen. Zomertarwe wordt als baktarwe gebruikt voor brood. Nederlandse wintertarwe dient veelal als veevoer.

Spelt is een oergewas. De korrels zijn lang en smal en hebben een stevige omhulling. Na het dorsen moet het eerst worden gepeld voordat het kan worden gemalen. Spelt is een sterk gewas, het kan moeilijke omstandigheden verdragen. Wel is de opbrengst lager dan van tarwe. Spelt is teruggevonden in graven van Egyptenaren uit het stenen tijdperk en is dus meer dan 6000 jaar oud.

Als wilde soort is Spelt herontdekt rond 1915 in Palestina. Het is weinig onderhevig geweest aan menselijke ingrepen, bevindt zich nog in de oervorm en is zeer gezond. Speltproducten zijn te koop in Pieterburen.

Gerst is herkenbaar aan z'n lange haren. Wintergerst wordt gebruikt als voedergras. Zomergerst, dat hier wordt geteeld, wordt gebruikt voor het brouwen van bier.